የፋይናንስ ዘርፍ ተኮር የሙስና ሥጋት ግምገማዊ ጥናት

የፌደራል የሥነምግባር እና የፀረ-ሙስና ኮሚሽን
FEDERAL ETHICS & ANTI-CORRUPTION COMMISSION
1993

ከሙስና የጸዳች ኢትዮጵያ
CORRUPTION FREE ETHIOPIA

ግንቦት 2015

አዲስ አበባ

ማውጫ

ክፍል አንድ፡ መግቢያ 1

1.1. የጥናቱ ዳራ (Background of the study) 1

1.2. የዘርፉ አጠቃላይ ገጽታ 2

1.3. የጥናቱ ዓላማ (Objective of the Study) 3

1.3.1. አጠቃላይ ዓላማ፡- 3

1.3.2. ንዑስ አላማዎች፡- 3

1.4. የዘርፍ ተኮር የሙስና ስጋት ጥናት ምንነትና ጠቀሜታ 3

ክፍል ሁለት፡ የፋይናንስ ዘርፍ የሙስና ስጋት የተዛማጅ ጹሁፎች ዳሰሳ 4

2.1. በዘርፉ አለም አቀፍ እና ሀገር አቀፍ ተጨባጭ ሁኔታ አንጻር 4

2.2. ለሙስና እና ብልሹ አሰራሮች ሊዳርጉ የሚችሉ የአሰራር ክፍተቶች 5

ክፍል ሶስት፡ የጥናቱ ስነ ዘዴ 6

3.1. የጥናቱ ቦታ 6

3.2. የመረጃ ምንጮች እና የመሰብሰቢያ ዘዴዎች 6

3.3. ጥናቱ የተከናወነበት ሂደት 7

3.4. የሙስና ስጋት ጥናት ስነ-ዘዴ 8

3.5. የጥናቱ ዓይነት እና የመረጃ ትንተና ዘዴ 8

3.6. የጥናቱ ተግዳሮቶች 8

ክፍል ሦስት፡ ዘርፍ ተኮር የሙስና ስጋት ትንተና 9

4.1. የተቋማት አደረጃጀት 9

4.2. ተጠያቂነትን ማስፈን 10

4.3. የተቋማት ግልጽነት ትንተና 11

4.4. አዋጅ፣ ደንብና መመሪያ 12

4.5. ንብረት አስተዳደር 14

4.6. የግዥ አስተዳደር 15

4.7. የሰው ሀብት አስተዳደር 16

4.8. ሀብት ማሳወቅና ምዝገባ 18

4.9. የፕሮጀክት አስተዳደር 18

4.10. የኦዲት እና ቁጥጥር ሥርዓት 19

4.11. የሙስና ስጋት ደረጃ ትንተና 20

ክፍል አምስት፡ ምክረ ሃሳቦች 21

ማጣቀሻ 23

አባሪ ሀ፡ የፋይናንስ ዘርፍ የሙስና ስጋት ደረጃ ትንተና 24

ክፍል አንድ፡ መግቢያ

1.1. የጥናቱ ዳራ (Background of the study)

ሙስና በሀገራት ላይ የሚያስከትለው አሉታዊ ተፅዕኖ በተለያየ መንገድ የሚገለፅ ሲሆን ከእነዚህ ውስጥ በፖለቲካ፤ በኢኮኖሚ፤ በማህበራዊ፤ በተፈጥሮ ሀብቶችና አካባቢ ጥበቃ፤ በሠላም እጦትና አለመረጋጋት፤ በህግ የበላይነት መሸርሸር፤ በሰው ልጆች መሠረታዊ የሠብአዊ መብቶችና ነፃነቶች መጣስ፤ የዜጎች የፍትሀዊ ሀብት አጠቃቀምና ተመጣጣኝ የመልማት መብትን ከማሳጣት ባለፈ የመልካም አስተዳደር አለመኖርንና የዜጎች መሰረታዊ የሆኑ መብቶች እንዳይከበሩ በማድረግ ከፍተኛውን ድርሻ ይወስዳል፡፡ በዚህ ችግር ከተጠቁ የአለማችን አህጉሮች ውስጥ አህጉራችን አፍሪካ ግንባር ቀደም ስትሆን ሀገራችን ኢትዮጵያም የዚህ ችግር ሠለባ ከሆኑት የአፍሪካ ሀገራት ውስጥ ትጠቀሳለች፡፡ በዚህ ረገድ ኢትዮጵያ ባለፉት ሁለት አስርተ ዓመታት ሙስናና ብልሹ አሰራርን ለመታገል ተቋም በማቋቋም የተለያዩ እንቅስቃሴ ስታደርግ ቆይታለች፤ እያደረገችም ትገኛለች፡፡

የፌደራል የሥነምግባር እና የፀረ-ሙስና ኮሚሽን አብይ ተልዕኮ ከሆኑት መካከል በተቋማት ለሙስና እና ብልሹ አሰራር ክፍተት የሚፈጥሩ አሰራሮችን በጥናት መለየትና የመፍትሔ አቅጣጫዎችን ማመላከት ነው፡፡ በዚሁ መሰረት በተያዘው በጀት አመት ዘርፍ ተኮር አሰራርን በመከተል በ19 ዘርፎች ስር የሚገኙ ተቋማት የስራ አፈፃፀምና የሙስና ስጋት ግምገማዊ ጥናት ለማካሄድ የሚያስችሉ መረጃዎችን በመሰብሰብ እና በመተንተን በተገኙ ግኝቶች ላይ የመፍትሄ ሀሳቦችን መስጠት የሚያስችል ጥናት አካሄዷል፡፡

በተቋማት ለሙስና ስጋት እንደመነሻ ይሆናሉ ተብለው የሚታሰቡ ሁኔታዎችን ማለትም የህጎች ክፍተትና መላላት፣ የቁጥጥር ማነስ፣ ደካማ የአስተዳደር ሥርዓት፣ ደካማ ተቋማዊ ባህል፣ ደካማ የአሰራር ስርዓት፣ የግለሰቦች የሥነምግባር ጉድለት፣ የሥራ አካባቢዎች አለመመቸት እና አግባብነት የሌላቸው የሥራ ግንኙነቶች፣ የግልፅነትና ተጠያቂነት አሰራር አለመኖር፣ የጥቆማ አቀራረብ፣ አያያዝ እና አፈታት ግልፅነት አለመኖር፣ የመረጃ አያያዝ ደካማነት ተጠቃሽ ናቸው፡፡

ዘርፉ የፌደራል አስፈፃሚ አካላትን ስልጣንና ተግባር ለመወሰን በወጣው አዋጅ ቁጥር 1263/2014 መሠረት የተቋቋመ እና በስሩ የሚገኙት ተቋማትም ለዚሁ ዘርፍ ተጠሪ እንዲሆኑ ተደርገው በአዋጁ የተደራጁ ናቸው፡፡ በመሆኑም ይህ የጥናት ሪፖርት ከዚህ በታች በተመለከተው ዘርፍና ተቋማት ላይ በተሰበሰቡ መረጃዎች ላይ የሚያተኩር ሲሆን በ11 የጥናት ርዕሰ ጉዳዮች መሰረት ለተገኙ የሙስና ስጋቶች መፍትሔ ሃሳቦችን የሚያመለክት ከ15 ተቋማት በተሰበሰቡ መረጃ ላይ ያተኩራል፡፡

1.2. የዘርፉ አጠቃላይ ገጽታ

ሙስና በአለም ላይ ባሉ ባደጉም ሆነ በማደግ ላይ ባሉ ሀገራት ኢኮኖሚያዊ ልማት እና ማህበራዊ መረጋጋት ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ ያሳድራል:: ሙስና በፋይናንስ አስተዳደር ላይ ከፍተኛ የሆነ አሉታዊ ተፅዕኖ አለው፡፡ በአሁኑ ጊዜ ባንኮች እና ሌሎች የፋይናንስ ተቋማት በህገ ወጦች ላይ እርምጃ የመውሰድ ግዴታ አለባቸው ነገር ግን ብዙውን ጊዜ ይህን እርምጃ አይፈጽሙም፡፡ ብዙ ባንኮች ለሙሰኞች ገንዘባቸውን የሚያስቀምጡበት ቦታ መስጠታቸውን ቀጥለዋል። ይህ ክፍተት የፀረ-ገንዘብ ማሸሽ ደንቦች አጠቃላይ የላላ አፈፃፀም እና ተገቢውን ጥንቃቄ የማያደርጉ መሆኑን ያሳያል፡፡ እ.ኤ.አ. በ2010 ከተገመገሙ 124 ስልጣኖች ውስጥ፣ ሁለት በመቶው ብቻ የፋይናንሺያል አክሽን ግብረ ሃይል (FATF) ምክሮችን ሙሉ በሙሉ ያሟሉ ናቸው። ጥናቱ እንደሚያሳው ከግማሽ በላይ የሚሆኑት በከፍተኛ አደጋ ሁኔታዎች ውስጥ ትርጉም ያለው የተሻሻለ ጥንቃቄን አልተገበሩም (FSA 2011) ።

የፋይናንስ አስተዳደር እጦት መዘዙ ከባድ ነው። ከጊዜ ወደ ጊዜ ደካማ የፋይናንስ አስተዳደር የጸጥታውን ሴክተር በሕዝብ እና በብሔራዊ ደኅንነት ላይ ለሚደርሱ አደጋዎች ምላሽ ለመስጠት ዝግጁ እንዳይሆን ያደርጋል፡፡ የመልካም አስተዳደር እጦት እና ሙስና በየደረጃው ያሉ ሰራተኞችን ሞራል እና ውጤታማነታቸውን ይጎዳል፡፡ ህዝቡ በፀጥታ ሴክተሩ ያለውን አመኔታ ያሳጣዋል፣ ይህም ትብብራቸውን ከህዝብ ማግኘት አዳጋች ያደርገዋል፡፡ በፀጥታ ሴክተሩ የህዝብ ሀብት አጠቃቀም ላይ ሙስና እና የፋይናንስ ብልሹነት አስተሳሰብ የፖለቲካ አለመረጋጋት እና የግጭት መንስኤ ሊሆን ይችላል። የሙስና እና የፋይናንስ አስተዳደር እጦት ጉዳዮችን ለደህንነት ሪፖርት ማቅረብ ህዝቡ ሀብቱ በአግባቡ ለታለመለት አላማ እየዋለ መሆኑን የማወቅ መብት አለው፡፡ ስለሆነም ጋዜጠኞች የህዝብን ሀብት ለታለመለት አላማ እንዲውል ገለልተኛ የሆነ ትንታኔ እና በቂ መረጃ መስጠት ይኖርባቸዋል፡፡ እንዲሁም የመንግስት ባለስልጣናት ለህዝብ ሃብት አስተዳደር ሀላፊነት በመውሰድ ሙስናን እና ብልሹ አሰራርን ማጋለጥ ይኖርባቸዋል፡፡

ዘርፉ በስሩ 14 ተጠሪ ተቋማት የሚገኙበት ሲሆን የፌደራል መንግሥት የአስፈፃሚ አካላትን ስልጣንና ተግባር ለመወሰን በወጣው አዋጅ 1263/2014 መሰረት የተቋቋመ ሲሆኑ ተቋማዊ የማስፈጸም አቅም፣ የሀብት አጠቃቀም እና የአገልግሎት አሰጣጥ አሰራር ማጎልበት፣ የመንግሥት የፊስካል ፖሊሲ አስተዳደር ሥርዓትን ማጎልበትና ውጤታማነቱን ማረጋገጥ፣ የውጭ አጋርነትን በማጠናከር ከነባርና ከአዳዲስ ምንጮች የውጪ የልማት ሀብት አቅርቦትን ማሳደግ፣ ማስተዳደር፣ የኢኮኖሚና ፊስካል ፖሊሲ ማሻሻያ በማድረግ በኢኮኖሚው ውስጥ መሠረታዊ ለውጥ ማምጣት ነው፡፡

በዘርፉ በጥናቱ የተካተቱ የፌደራል ተቋማት 15 ሲሆኑ እነሱም፡- ገንዘብ ሚኒስቴር፣ የኢትዮጵያ የሂሳብ አያያዝና ኦዲት ቦርድ፣ የመንግሥት ግዢ አገልግሎት፣ የመንግሥት ግዢና ንብረት ባለስልጣን፣ የመንግሥት የልማት ድርጅቶች ይዞታና አስተዳደር፣ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል፣ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ልማት ባንክ፣ የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት፣ ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን፣ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ እና ኢትዮ ኢንጂነሪንግ ግሩፕ ናቸው ፡

1.3. የጥናቱ ዓላማ (Objective of the Study)

1.3.1. አጠቃላይ ዓላማ፡-

የዚህ ጥናት ዋና ዓላማ በፋይናንስ ዘርፍ ሥር በሚገኙ ተቋማት ዘርፍ ተኮረ የሙስና ተጋላጭነት ግምገማዊ ጥናት ማካሄድ ነው፡፡

1.3.2. ንዑስ አላማዎች፡-

የዚህ ጥናት ንዑስ አላማዎች በፋይናንስ ዘርፍ ሥር በሚገኙ ተቋማት፥ 1) የአሠራር ስርዓትን / የስራ አፈፃፀምን መገምገም፤ 2) የሙስና ተጋላጭነትን ግምገማዊ ጥናት በማካሄድ መተንተን፤ 3) ሙስናና ብልሹ አሠራርን ለመከላከል የሚያስችሉ ምክረ ሃሳቦችን ማስቀመጥ፣

1.4. የዘርፍ ተኮር የሙስና ስጋት ጥናት ምንነትና ጠቀሜታ

የሙስና ትርጉም፡1) በኦክስፎርድ ዲክሽነሪ፡- አደራን አለመጠበቅ፣ እምነት ማጉደል፣ በጉቦ፣ በምልጃና በአድሎ፣ ሐቅን፣ ውሳኔን ወይም ፍትህን ማዛባት፡፡ 2) በካቶ (1996)፡- ለግል ወይም ለቡድን ጥቅም ሲባል፣ ሥርዓቶችን፣ ደንቦችን፣ ህጐችንና መርሆዎችን መጣስ ነው፡፡ 3)የሙስና ቅኝት በኢትዮጵያ 1993፡- የመንግስትን ሥራ ሥነ ምግባራዊና ህጋዊ መሠረት ባለው መመሪያና ደንብ ላይ ተመርኩዞ አለመስራት፡፡ 4)Transparency International፡- በመንግስትና በህዝብ የተሰጠን ሥልጣንና ኃላፊነት ለግል ጥቅም፣ ወይም ሌላን ለመጥቀም ወይም ለመጉዳት ሲባል በስልጣን አለአግባብ መገልገል ነው፡፡ ሙስና ህግና ሥርዓትን ተከትሎ ከመስራት ይልቅ ስልጣንና ኃላፊነትን መከታ በማድረግ ህግና ሥርዓትን በመጣስ የመንግስትና የህዝብ ሃብትና ንብረትን መስረቅ፣ መዝረፍ፣ ማጭበርበር እንዲሁም በጉቦ፣ በዝምድና፣ በትውውቅ በጐስኝነት፣ በፖለቲካ ወገንተኝነትና በኃይማኖት ትሥሥር በመመርኮዝ ፍትህን እያዛቡ የግል ጥቅምን ማካበትና ሌላውን ወገን ተገቢ ባልሆነ መንገድ መጥቀም ወይም መጉዳት ነው፡፡

ግለሰቦች ወደ መንግስት ሃላፊነት በሚመጡበት ጊዜ የተሰጣቸውን ሃላፊነት በህግና በአግባብ እንዲጠቀሙበት ቢጠበቅም ይህንን ሃላፊነት ለግል ጥቅም ማካበቻ የሚያውሉበት ሁኔታ ካለ ሙስና ተደርጎ ይወሰዳል፡፡ በተመሳሳይ መልኩ ሙስና የግል ጥቅምን ለማግኘት በሚል ሃላፊነትን ባግባቡ አለመጠቀም ወይንም ሃላፊነትን ተጠቅሞ ያልተገባ ነገር ማድረግን ይመለከታል፡፡ ሃላፊነትን ለግል ጥቅም ማዋል በሚለው እይታ ውስጥ በርካታ ተግባራት ሊዘረዘሩ ይችላሉ፡፡ በኢትዮጵያ ውስጥ የሙስና ወንጀልን ለመዘርዘር በወጣው አዋጅ (አዋጅ ቁጥር 881/2015) 25 የሙስና ወንጀል ተግባራት በዝርዝር ቀርበዋል፡፡ የዚህ የሙስና ስጋት ጥናት ዋና ጠቀሜታው፡- ሙስናና ብልሹ አሠራሮች ተከስተዉ ከፍተኛ ጉዳት ከማድረሳቸዉ በፊት ለችግሩ ክፍተት የሚፈጥሩ ሁኔታዎችን መርምሮ በማዉጣት የመፍትሄ ሀሳቦችን በማቅረብ ችግሮች ከወዲሁ እንዲቀረፉ ለማድረግ ያስችላል፤ እንዲሁም የፌዴራል የስነ-ምግባርና የፀረ-ሙስና ኮሚሽን በራሱ መንገድ ለፖሊሲ ግብአት ሊጠቀምበት ይችላል፡፡ ከዚህም በተጨማሪ ለቀጣይ ከሙስና ጋር በተያያዘ ለሚደረጉ ጥናቶች እንደ ማጣቀሻ ሰነድ ሆኖ ሊያገለግል ይችላል፡፡

ክፍል ሁለት፡ የፋይናንስ ዘርፍ የሙስና ስጋት የተዛማጅ ጽሁፎች ዳሰሳ

2.1. በዘርፉ አለም አቀፍ እና ሀገር አቀፍ ተጨባጭ ሁኔታ አንጻር

የተለያዩ ጥናቶች እንደሚያመላክቱት ሙስና በፋይናንስ ሴክተር ልማት ላይ አሉታዊ ተጽዕኖ አለው (Cooray and Schneider 2018; Ajide 2020 ይመልከቱ)፡፡ ጥናቶቹ እንደሚያሳዩት በቂ ያልሆነ የቁጥጥር ፖሊሲዎች፣ መጠነ ሰፊ ደንብ፣ የውስጥ ንግድ እና ግልጽነት አለመኖር የፋይናንሺያል ሴክተሩን እድገት የበለጠ የሚያደናቅፉ መሆናቸውን ያሳያል (Khemani and Meyerman 1998; Song et al. 2021; ዌል2011; ፓርክ 2012፣ Barth et al. 2004; Cooray and Schneider 2018)፡፡ በአንድ ተቋም አሰራር ስርዓት ውስጥ ግልፅነት እና ቁጥጥር ባለመኖሩ የፋይናንሺያል ሀብቶች አላግባብ መመደብ የማይሰሩ ንብረቶችን መጠን ከፍ ያደርገዋል፡፡ ይህም የሀገሪቱን የፋይናንስ መረጋጋት የበለጠ ይጎዳል (Svensson 2005; Kolstad and Søreide 2009; Dupuy and ኔሴት 2018)፡፡ በማደግ ላይ ያሉ ሀገራት ሰዎች ዝቅተኛ የፋይናንሺያል እውቀት ስላላቸው ከባንክ አገልግሎት ጋር የልተዛመደ እና ያልተመጣጠነ መረጃ ይይዛሉ (Hussain et al. 2021)፡፡ የባንክ ወኪል ደንበኞችን በማሳሳት እና የባንክ አገልግሎት ለመስጠት ጉቦ በመውሰድ ቁልፍ መረጃዎችን እንዲደብቁ እድል ይሰጣል፡፡ የተለያዩ ጥናቶች እንደሚያሳዩት የትልልቅ ኮርፖሬሽኖች ዋና ሥራ አስፈፃሚዎች የውሸት የሂሳብ መግለጫዎችን የመያዝ ዕድላቸው ከፍተኛ ነው (Siti Noor Hayati, Kamaruzaman, Rashida, & Kamil, 2009; Siti Noor Hayati et al., 2011)፡፡ ይህም በባንኮች እና በደንበኞቻቸው ላይ ህገወጥ አሰራር በመጠቀማቸው ከፍተኛ የገንዘብ ችግር ይፈጥራል፡፡ የባለድርሻ አካላት ስነምግባር እና ባህሪ በመረጃ ላይ ፍትሃዊነትን፣ ክብርን እና

መተማመንን የሚያንፀባርቁ ከሆነ ይህ በመጨረሻ ሁሉንም አይነት ማጭበርበርን ያስወግዳል ተብሎ ይጠበቃል (Nwanyanwu, 2018) ።

ለአንድ ሀገር ቅድሚያ ከሚሰጣቸው ኢኮኖሚያዊ እና ማህበራዊ ጉዳዮች መካከል ውጤታማ የፋይናንስ እና የመልካም አስተዳደር ጉዳዮች ዋና ዋናዎቹ ናቸው። ጤናማ የሆነ የፋይናንስ አስተዳደር የማክሮ ኢኮኖሚን ያረጋጋል፣ ለህዝብ ጥቅም ምላሽ የሚሰጡ ቀልጣፋ ተቋማትን ያስተዋውቃል፣ የማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ፍትሃዊነትን ያሳድጋል። የመንግስት የፋይናንስ አስተዳደር ደካማ እና ቀልጣፋ አለመሆን የሲቪል ሰርቪሱን ብቃት ያዳክማል፣ የተንሰራፋ ተቋማዊ ሙስናን ሊያስከትል ይችላል፣

የፋይናንስ ወንጀሎችን እና ሙስናዎችን መመርመር ለጋዜጠኞች አደገኛ ሊሆን ይችላል፡- ትራንስፓረንሲ ኢንተርናሽናል እንዳመላከተው ከአምስቱ ጋዜጠኞች አንዱ ሙስናን ሲመረምር እንደሚሞት እና ከፍተኛ የሙስና ደረጃ ላይ ያሉ ሀገራት ደግሞ ለጋዜጠኞች አነስተኛ የሆነ ጥበቃ እና ደህንነት የሚያደርጉ መሆናቸውን አረጋግጧል። ምንም እንኳን ጋዜጠኞች ሙስናን በሚመረምሩበት ወቅት በተለይ ለጥበቃ እና ለደህንነት ሊጠነቀቁ ቢገባቸውም ይህ አይነቱ ዘገባ አደገኛ መሆኑ የጸጥታው ሴክተር የጋዜጠኞች ጥበቃ ሳይሆን ከለላ በመሆኑ የጸጥታው ሴክተር ውጤታማ አፈጻጸም አለመኖሩን ያሳያል። በሙያቸው የሚኮሩ የደህንነት ሴክተር ሰራተኞች ሙስናን እና የመልካም አስተዳደር እጦትን ለመቅረፍ ከሚሰሩ ጋዜጠኞች ጋር በመተባበር በፀጥታው ሴክተር አሰራር ላይ መሻሻል ሊያመጡ ይችላሉ።

2.2. ለሙስና እና ብልሹ አሰራሮች ሊዳርጉ የሚችሉ የአሰራር ክፍተቶች

በፋይናንስ ዘርፍ ለሙስና እና ብልሹ አሰራሮች መንስኤ ከሆኑት መካከል፡- የመንግስት ፖሊሲዎች የኢኮኖሚ ኪራይ የሚያመነጩባቸው ደካማ ተቋማት፣ የሲቪል ሰርቪስ ደሞዝ ማነስ እና ማሽቆልቆል እና የደረጃ እድገት ከአፈጻጸም ጋር ግንኙነት አለመኖር፣ ስራ ላይ የማይውል የመንግስት በጀት፣ በቂ ያልሆነ የእቃዎች አቅርቦት መኖር፣ የበጀት ፈንድ ለመልቀቅ መዘግየት፣ ተቋማዊ ዓላማ አለመኖር፣ የከፍተኛ ባለስልጣናት እና የፖለቲካ መሪዎች የመንግስትን መስሪያ ቤቶች ለግል ጥቅም ማዋል፣ ሙስናን ለሚቃወሙ ሰዎች ጥበቃ አለማድረግ፣ የደመወዝ ደረጃዎች ዝቅተኛ መሆን፣ ከዋና ዋና ፕሮጀክቶች ወይም ከእቃ ግዥ ጋር የተያያዙ አለም አቀፍ የሙስና ምንጮች፣ ተጠያቂነት አለመኖር፣ የሥነ ምግባር እሴቶች መሸርሸር፣ ያልተፈፀሙ የስነምግባር ህጎች እና የጥቅም ግጭት፣ የመንግስት ባለስልጣናት ለውጤት ተጠያቂ የሚሆኑበት ምንም አይነት መደበኛ የፋይናንሺያል አስተዳደር ስርአቶች አለመኖር እና እንደ እንባ ጠባቂ፣ ኦዲተሮች እና ሚዲያ ያሉ ተጠባቂ ተቋማት ውጤታማ አለመሆን ናቸው።

በዘርፉ ያሉ ጥናቶች እንደሚያመላክቱት በፖለቲካዊ እና በህዝብ ሴክተር ውስጥ የታማኝነት ባህል አለመኖር፣ በሠራተኞች መካከል ስለ ታማኝነት አስፈላጊነት፣ በተቋማት ውስጥ የታማኝነት ባህል እጥረት፣ ከመጠን በላይ ውስብስብ እና ከባድ የህግ መስፈርቶች፣ በታማኝነት ላይ ኢንቨስት ለማድረግ እና ሙስናን ለመከላከል በቂ የገንዘብ እና የሰው ኃይል እጥረት፣ ውጤታማ ያልሆነ የውስጥ ቁጥጥር፣ የአደጋ አስተዳደር ውጤታማ ያልሆኑ ቻናሎች ለተሳሳተ ምግባር ሪፖርት ማድረግ፡፡

በአጠቃላይ በዘርፉ በከፍተኛ ሁኔታ ያሉ የሙስና ዓይነቶች መካከል፡- ጉቦ፣ የፍላጎት ግጭት፣ ማጭበርበር፣ የመንግስት ግዥ፣ የፖለቲካ ሙስና እና የድምጽ ግዢ፣ የገንዘብ ማጭበርበር፣ የበጎ አድራጎት መዋጮ እና ስፖንሰርሺፕ፣ ንብረት፣ ሎቢ ማድረግ ጥቂቶቹ ናቸው፡፡ ምንም እንኳን ሙስና በበጀት አፈጻጸም ደረጃ ሕገ-ወጥ የገንዘብ ዝውውርን በሚያካትቱ ቅጾች ራሱን የሚገለጽ ቢሆንም ሌሎች የበጀት ሂደቶች ለሙስና ዕድል ሊፈጥሩ ይችላሉ(U4 2005)፡፡ እነሱም የበጀት ድልድል፣ የሂሳብ አያያዝ እና ኦዲትን ጨምሮ በጣም ውስብስብ፣ ቴክኒካል ተግባራትን እና የተለያዩ ሂደቶችን ያካትታል፡፡ ለምሳሌ የበጀት ዝግጅት፣ የበጀት ማጽደቅ፣ የበጀት አፈፃፀም፣ የሂሳብ አያያዝ እና ሪፖርት ማድረግ፣ ተጨማሪ የበጀት ፈንዶች እና የውጭ ቁጥጥር፡፡ እንደነዚህ ዓይነት ሂደቶች ውስብስብ በመሆናቸው ለሙስና ብዙ እድሎችን ይፈጥራሉ፡፡

ክፍል ሶስት፡ የጥናቱ ስነ ዘዴ

3.1. የጥናቱ ቦታ

ይህ የዘርፍ ጥናት የተካሄደው በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ በሚገኙ በገንዘብ ሚኒስቴር እና ለመስሪያ ቤቱ ተጠሪ በሆኑ 14 ተቋማት ላይ ነው፡፡

3.2. የመረጃ ምንጮች እና የመሰብሰቢያ ዘዴዎች

ይህ ጥናት የመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ የመረጃ ምንጮችን ተጠቅሟል፡፡ የመጀመሪያ ደረጃ የመረጃ ምንጮች በመጠይቅ እና የሀሳብ ማጎልበቻ ውይይቶች (brainstorming) ናቸው፡፡ ከየተቋማቱ የተሰበሰቡ የተለያዩ ሰነዶች ሁለተኛ ደረጃ የመረጃ ምንጭነት ጥቅም ላይ ውለዋል፡፡

መጠይቅ፡- የጥናት ቡድን አካላት የተቋማት የተለያዩ የሥራ ክፍል ኃላፊዎችንና ሰራተኞችን በማወያየት እንዲሁም (እንዳስፈሊጊነቱ) በምልከታ የተዘጋጀውን ቼክ-ሊስት እንዲሞላ ተደርጓል፡፡ ጥናቱን ከሌሎች ጥናቶች ለየት የሚያደርገው በቼክ-ሊስት ላይ የተነሱ ነጥቦች አዎንታዊ ምላሽ የሚሰጣቸው በሰነድ ወይም

በምልከታ ሲረጋገጡ ብቻ መሆኑ ነው። በሌላ አገላለጽ የሙስና ግንዛቤ (perception) ጥናት ሳይሆን በተጨባጭ መረጃ ላይ የተመሰረተ የተቋማት የስራ አፈፃፀም እና የሙስና ተጋላጭነት ጥናት ነው።

ሰነዶች፡- የተቋማቱ ፖሊሲዎች፣ አዋጆች፣ ደንቦች እና መመሪያዎች፣ የውስጥና የውጪ ኦዲት ሪፖርቶች፣ ዓመታዊ በጀት ዕቅድ፣ የግዥ አፈጻጸም፣ ዓመታዊ የእቅድ ክንውን ሪፖርቶች፣ የሙስና መከላከል ሠነዶች፣ የጥቆማ ሪፖርት አያያዝ፣ አፈታትና ውሳኔ አሰጣጥ ሪፖርቶች፣ ወዘተ ተዳሰዋል።

የሃሳብ ማጎልበቻ ዉይይት፡- እንደሚታወቀው የሙስና ስጋቶች ከአንድ ተቋም ወደ ሌላ ተቋም የመለያየት ባሕሪ አላቸው። ስለሆነም ተቋም-ተኮር የሙስና ስጋት ልየታ ለማካሄድ በጥናቱ በተካተቱ ተቋማት ውስጥ የበርካታ አመታት ዕውቀት ካላቸው በጥንቃቄ ከተመረጡ ኃላፊዎች እና ባለሙያዎች (experts) ጋር ኃሳብ የማጎልበት ውይይት ተካሂዷል።

3.3. ጥናቱ የተከናወነበት ሂደት

ይህን ጥናት ለማከናወን በአማካሪዎች፣ በጥናት ቡድን መሪዎችና በመረጃ ሰብሳቢዎች አማካኝነት ሶስት ዋና ዋና ሂደቶችን የተከተለ ሲሆን አንደኛው የጥናቱ መጠይቅ ዝግጅት ሲሆን መጠይቁን ለማዘጋጀት የተለያዩ አለም አቀፍ እና ሀገር አቀፍ ተሞክሮወችን እና ተያያዥ ጽሁፎችን በመዳሰስ ለማዘጋጀት ተችሏል። በዚህ ምዕራፍ ከተከናወኑ ተግባራት መካከል፡- የተዘጋጀውን መጠይቅ የሚመለከታቸው አካላት እንዲወያዩበት እና እንዲፀድቅ ተደርጓል፣ ለመረጃ ሰብሳቢዎችና ለጥናት ቡድን መሪዎች የስልጠና ሞጁል በማዘጋጀት ስልጠና የተሰጠ ሲሆን በሁለተኛው ምዕራፍ የመረጃ መሰብሰብ ሂደት ሲሆን የመረጃው አሰባሰብ ሂደት በሁለት ዓይነት ዘዴ የተዘጋጀ ሲሆን 1ኛ) በሃርድ ኮፒ እና 2ኛ) በሶፍት ኮፒ የተቋማት መረጃ ተሰብስቧል። የመረጃዉን ተአማኒነት ለማረጋገጥ ሁሉም መጠይቆች መረጃ ከተሞላባቸዉ በኋላ ከተሰበሰበው የሰነድ ማስረጃ ጋር እንዲረጋገጥ ተደርጓል። በተጨማሪም መረጃው ተሰብስቦ ካለቀ በኋላ ርክክብ ከመፈፀሙ በፊት የመረካከቢያ ፎርም በማዘጋጀት ያልተሟሉ መረጃዎች እንዲሟሉ ተደርጓል። በመረጃ ስብሰባ ወቅት ተገቢ የሆኑ የስነ-ምግባር መርሆችን በመከተል፡- የግለሰቦችንም ሆነ የተቋምን መብት የማይጋፋ እና በፈቃደኝነት ላይ የተመሰረተ እንዲሁም የመረጃዉን ሚስጥራዊነት እንዲጠበቅ ተደርጓል። የሶስተኛው ሂደት የሪፖርት ዝግጅት ሲሆን በዚህ ምዕራፍ ከተከናወኑ ተግባራት መካከል ስለ ሪፖርት አጻጻፍ ለጥናት ቡድን መሪዎች እና አባላት ስልጠና ተሰጥቷል፣ በስልጠናው መሰረት የተዘጋጀውን ረቂቅ ሪፖርት ቀርቦ የሚመለከታቸው አካላት እነዲወያዩበት እና እንዲፀድቅ ተደርጓል።

3.4. የሙስና ስጋት ጥናት ስነ-ዘዴ

የተለያዩ የዓይነታዊ የመረጃ ትንተና ስልቶች መካከል አንዱ የሆነውን ቲማቲክ (ጭብት ተኮር) የምርምር ዘዴ የተጠቀምን ሲሆን ይህ የጥናት ዘዴ በመረጃ ውስጥ ፓተርንን (ርዕስን) የመለየት፣ የመተንተን እና ሪፖርት የማድረግ ዘዴ ነው። አብዛኛውን ጊዜ የመረጃውን መጠን የሚቀንስ ገላጭ የሆነ የትንተና ዘዴ ነው። ይህ አካሄድ የተለያዩ ዘዴዎችን ሊያካትት ይችላል። አብዛኛውን ጊዜ የዳሰሳ ጥናት መጠይቆች፣ የቡድን ውይይቶች እና በተለያዩ የጽሑፍ ስብስቦች ላይ ይተገበራል። ጭብጥ ትንተና ዘዴን በመጠቀም ተመራማሪው በጽሁፎቹ ውስጥ በተገለጹት ርእሶች እና ሃሳቦች ላይ ተደጋጋሚ ንድፎችን ወይም ጭብጦችን ለመለየት የመረጃ ስብስብ ያጠናል። የዓይነታዊ መረጃዎችን በመተንተን፣ የቲማቲክ (ጭብጥ ተኮር) ትንተና በፅንሰ-ሀሳቦች፣ አስተያየቶች እና ልምዶች ላይ ያተኩራል። ይህ ውስብስብ፣ ገላጭ እና በተለያዩ ፍልስፍናዊ እና ፅንሰ-ሀሳባዊ መሠረቶች ላይ ሊጣበቅ የሚችል የመረጃ አቀራረብን የሚጠይቅ ዓይነታዊ የምርምር ዘዴ ተግባራዊ ሆኗል። በሁለተኛ ደረጃ የሙስና ስጋት ደረጃን ለመተንተን የአሀዛዊ መረጃ የትንተና ዘዴ የሆነውን የሙስና ስጋት ማትሪክስ ጥቅም ላይ ውሏል።

3.5. የጥናቱ ዓይነት እና የመረጃ ትንተና ዘዴ

የዚህ ጥናት አቀራረብ በአብዛኛው ዓይነታዊ (qualitative) ነው። ገላጭ ትንተና (descriptive analysis) አሀዛዊ መረጃዎችን (የፕሮጀክቶች የወጪ መረጃና አፈፃፀም፣ የግዥ አፈፃፀም፣ የውጭ እና የውስጥ የኦዲት ሪፖርት ግኝቶች፣ ወዘተ) በመተንተን ሥራ ላይ ውሏል። ከተለያዩ ምንጮች (መጠይቅ፣ ሰነዶች እና የሀሳብ ማጎልበቻ ውይይቶች) የተሰበሰቡ ዓይነታዊ መረጃዎችን ለመተንተን ይህ ጥናት በሰፊው ተቀባይነት ያለውን የጭብጥ ትንተና (thematic analysis) ዘዴ ተጠቅሟል።

3.6. የጥናቱ ተግዳሮቶች

ጥናቱ የተለያዩ ተግዳሮቶች አጋጥመውታል እነሱም፡- የተቋማት ኃላፊዎች/ ሰራተኞች በተያዘላቸው ቀጠሮ ያለመገኘትና ጥናቱን የሚያከናውኑትን ባለሙያዎች ማመላለስ፤ የተቋማት ኃላፊዎች መረጃ ለመስጠት ፈቃደኛ አለመሆን፣ በተለይም የኦዲት ግኝት እና የፕሮጀክት መረጃዎችን ለመስጠት ፈቃደኛ አለመሆን ወይም በሚፈለገው ጊዜ አለመስጠት፣

ክፍል ሦስት፡ ዘርፍ ተኮር የሙስና ስጋት ትንተና

የፋይናንስ ዘርፍ የሙስና ስጋት ትንተና በ11 ጉዳዮች ተከፋፍሎ እንደሚከተለው ቀርቧል፡፡

4.1. የተቋማት አደረጃጀት

በፋይናንስ ዘርፍ ስር ያሉት 14 ተቋማት በአዋጅ ቁጥር 1236/2013 መሰረት የሥነምግባር እና የፀረ-ሙስና ክፍል ያደራጁ ሲሆን የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን ለአንድ መደብ በቦርድ ውሳኔ ያስፈቀደ መሆኑን መረጃው ያሳያል፡፡ የበጀት ምደባን በተመለከተ የኢትዮጵያ የሂሳብ አያያዝና ኦዲት ቦርድ፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፣ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ በጀት ያልተመደበላቸው ሲሆን የመንግሥት ግዢ አገልግሎት ከሌሎች ስራ ክፍሎች ጋር በጙል ሲሰራ ሌሎች ተቋማት 9 ድርጅቶች ግን በጀት እንዳላቸው መረጃው ያሳያል፡፡

በዘርፉ ካሉ ተቋማት ውስጥ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን በውክልና ደርቦ በማሰራት ላይ ሲገኝ ሌሎች ግን በሰው ኃይል ከማደራጀት አንፃር ያሟሉ መሆኑን መረጃው ያመለክታል፡፡ የተደራጀ ቢሮ እና ቁሳቁስ ለባለሙያዎች ከማሟላት፣ ሀብት ብክነትንና ብልሹ አሰራርን ለመከላከል ከማደራጀት፣ ሙስናና ብልሹ አሠራሮች ሲከሰቱ ጥቆማዎችን ለመቀበል የሚያስችል ሚስጥራዊነቱን የጠበቀ ስርአት ከመዘርጋት አንፃር እና የመከታተያ ክፍሎች የ2015 በጀት አመት ዕቅድ በተመለከተ ሁሉም በዘርፉ ያሉ ድርጅቶች ማሟላታቸውን ከመረጃዎች ለመረዳት ተችሏል፡፡

በዘርፉ ከሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን በስተቀር 14 ተቋማት ከሌሎች የስራ ክፍሎች ጋር በቅንጅት የሚሰሩ መሆኑን መረጃዎች የሚያመለክቱ ሲሆን በነዚሁ ተቋማት የሕግ ክፍሎች በሚዘጋጁ ውሎች ላይ ከመፈረማቸው በፊት አስተያየት እንደሚሰጡ መረጃዎች ያመለክታሉ፡፡ በሁሉም የዘርፉ ተቋማት የተለያዩ ክፍሎች ውስጥ አላስፈላጊ ጣልቃ ገብነት ስለመኖሩ የሚያመላክት መረጃ የለም፡፡

ከተቋማዊ አደረጃጀት አኳያ በዘርፉ ስር በሚገኙ በአብዛኞቹ ተቋማት የስነ ምግባር መከታተያ ክፍል ራሱን የቻለ የተመደበለት በጀት አለመኖሩ ስራውን በአግባቡ አቅዶ ለመተግበር እንቅፋት ይፈጥራል፡፡ በመሆኑም የሚከናወኑ የስነምግባር ግንባታ፣ የሙስና እና ብልሹ አሰራርን በመከላከል ተግባር ላይ ከፍተኛ የሆነ አሉታዊ ተጽዕኖ ያሳድራል፡፡ ስለሆነም የአንድ ተቋም ሃላፊ የተሰጠውን ስልጣን ተጠቅሞ ሊከላከለው የሚገባውን የመንግስት መስሪያቤት ጥቅም የሚጎዳ ተግባር እንዲፈጸም ለሙሰኞች እድል ሊሰጥ ይችላል፡፡

4.2. ተጠያቂነትን ማስፈን

ተቋማት የዜጎችን ፍትሀዊ አሰራር ለማረጋገጥ፤ አስተዳደራዊ በደሎችን ለማረምና ለመቀነስ፣ የመንግስት በጀትና ሃብት በአግባቡ ስራ ላይ እዲውል የዜጎች ተጠቃሚነት እንዲረጋገጥ ለማስቻል እንዲሁም የዜጎች ሰብዓዊና ዲሞክሲያዊ መብቶች እንዲጠበቁ፤ በሥነምግባር የታነፀ፣ ሙስናንና ብልሽ አስራሮችን የሚፀየፍ ዜጋን ለማፍራት የተቋማትን ተጠያቂነት ማስፈን አስፈላጊ ነው። በመሆኑም የህዝብ አገልግሎት የሚሰጡ መንግስታዊ ተቋማት የሚያስተዳድሩትን የህዝብ ኃብት በተገቢው መንገድ ለህዝብ አገልግሎት የማዋል ግዴታ አለባቸው። ችግሮች ሲፈጠሩም አስፈላጊው የእርምት እርምጃ በመውሰድ የህዝብ ኃብት እንዲይባክንና የመንግስት ስልጣን አላግባብ ጥቅም ላይ እንዳይውል የማረጋገጥ ስራ ከሁሉም ተቋማት ይጠበቃል። ይህን ከግምት ውስጥ በማስገባት በዘርፉ ውስጥ ተጠያቂነትን ከማስፈን ጋር ተያያዥ ጉዳዮች እንደሚከተለው ተተንትነዋል።

ሙስና ስጋት ጥናት ማካሄድን በተመለከተ በዘርፉ ከሚገኙ 15 ተቋማት ውስጥ 12 ተቋማት ጥናት ያካሂዱ ቢሆንም በአካሄዱት የሙስና ስጋት ጥናት መሰረት የማሻሻያ ተግባራት ስለማድረጋቸው የቀረበ መረጃ የለም። በአንጻሩ ኢትዩ ጅቡቲ፣ ምድር ባቡር ትራንስፖርት እና ኢትዮ ኢንጅነሪግ ግሩፕ ጥናት ስለማካሄዳቸው የሚገልፅ መረጃ የለም።

በሁሉም የዘርፉ ተቋማት የደንበኞች እርካታን በገለልተኛ አካል ማስጠናታቸውን የሚያመለክት መረጃ የሌለ ሲሆን የሥነምግባር መመሪያ መዘጋጀቱን በተመለከተ ከኢትዮ ኢንጀነሪግ ግሩፕ፣ ከዕለት ደራሽ ትራንስፖርት፣ ከኢትዮ ጂቡቲ እና ምድር ባቡር ትራንስፖርት በስተቀር ሁሉም የዘርፉ ተቋማት ማዘጋጀታቸውን መረጃዎች ያሳያሉ።

በተቋማት የሚስተዋሉ ብልሹ አሰራሮችን ከመከላከል አንጻር በዘርፉ የተሰራ ስራ ስለመኖሩ የሚያሳይ መረጃ አልተገኘም። የሥነምግባር ጉድለትና ጥሰትን ከማረም አንጻር በዘርፉ ከሚገኙ ተቋማት መካከል ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት እና የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት ተቋማት አመራር ላይ ስምንት እና ፈጻሚዎች ላይ 16 በድምሩ 22 ሰራተኞች ላይ ክሶች ቀርበው 20 ዎቹ የእርምት እርምጃ የተወሰደ ሲሆን ሁለቱ በሂደት ላይ መሆናቸውን መረጃዎች ያሳያሉ። በአንጻሩ በአስራ አንድ ተቋማት ከዚህ አኳያ የተሰራ ስራ ስለመኖሩ የሚያሳይ መረጃ የለም።

ከተቋማት ተጠያቂነት አኳያ ትኩረት የሚሰጠው አንዱ ተግባር በተቋማት የህግ ክፍሎች የተመሰረቱ ክሶች አፈጻፀም አንዱ ነው። በዘርፉ ባለፉት ሁለት አመታት ከተመሰረ ክሶችን በተመለከተ በአራት ተቋማት ማለትም ከገንዘብ ሚኒስቴር፣ ሂሳብ ምረመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፣ ከኢትዮጵያ ልማት ባንክ እና

ከኢትዮ ኢንጅነሪግ ግርፕ በስተቀር በሁሉም ተቋማት በድምሩ 168 ክሶች የፍትብሔርና የወንጀል ህጎች የተመሰረቱ ሲሆን በ139 የክስ መዝገቦች 82.74% የአሸነፉ ሲሆን 20 የክስ መዝገቦች ላይ 11.9% የተረቱ ሲሆን 9 የክስ መዝገቦች በሂደት ላይ መሆናቸውን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡ ይህ ዘርፉ በተቋማት የተመሰረቱ ክሶችን ተከታትሎ ከማስፈጸም አንጻር ጠንካራ መሆኑን ያመለክታል፡፡

በዘርፉ የቅሬታ አቀራረብ እና አፈታት ስርዓትን በተመለከተ ከሁለት ተቋማት ማለትም የኢትዮጵያ የሂሳብ አያያዝና ኦዲት ቦርድና የኢትዮጵያ ልማት ባንክ በስተቀር በአስራ ሶስቱ ተቋማት በድምሩ 286 ቅሬታዎች ቀርበው 182 ውሳኔ ያገኙ ሲሆን 4 ቅሬታዎች በሂደት ላይ መሆኑን ግንዛቤ ተወስዷል፡፡ እንዲሁም የተቋማት የበላይ ኃላፊዎች የስነ ምግባርና የፀረ ሙስና ክፍል የስራ ክንውን ግምገማ ማድረግን በተመለከተ በዘርፉ የሚገኙ ተቋማት ሁሉም ተቋማት የስራ ክፍሉን የሚገመገሙበት አሰራር መኖሩን መረጃዎች ያመላክታሉ፡፡

በዘርፉ ከተጠያቂነት ጋር በተያያዘ ጥናቱ እንደሚያሳው፡- በዘርፉ ስር በሚገኙ የተወሰኑ ተቋማት የስራ ክፍሎችንም ሆነ አሰራሮች በሚመለከት የተጠና የሙስና ስጋት ጥናት አለመኖር፣ ይህ ሙስናንና ብልሹ አሰራሮች ክፍተት ሊፈጥር የሚችል መሆኑ፣ በዘርፉ የተካሄዱ የሙስና ስጋት ጥናቶችን ተመርክዞ ማሻሻያዎች ያለመኖራቸው፣ የተሳሳቱ ድርጊቶች ከመፈጸማቸው በፊት ቀድሞ መከላከልን በተመለከተ በዘርፉ በሚገኙ ሁሉም ተቋማት ውስጥ የተሰራ ስራ አለመኖሩ፣ የደንበኞች እርካታ በየጊዜው በገለልተኛ አካል አለማስጠናቱ በደንበኞች ሊነሱ የሚችሉ የሙስና እና ብልሹ አሰራሮችን ለመለየት አስቸጋሪ የሚያደርግ በመሆኑ የአንድ ተቋም ሃላፊ የተሰጠውን ስልጣን ተጠቅሞ ሊከላከለው የሚገባውን የመንግስት መስሪያቤት ጥቅም የሚጎዳ ተግባር እንዲፈጸም ለሙሰኞች እድል ሊሰጥ ይችላል፡፡

4.3. የተቋማት ግልጽነት ትንተና

በዘርፉ ከሚገኙ 14 ተቋማት ዓመታዊ እቅዶችና የእቅድ አፈፃፀም ሪፖርቶች ላይ በየተቋማቱ ከሚገኙ የተለያዩ የስራ ክፍሎች እና ባለድርሻ አካላት ጋር ውይይት ስለመደረጉና ስምምነት ላይ ስለመደረሱ መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆን በኢንዱስትሪ ፓርክ ልማት ኮርፖሬሽን እቅድና አፈፃፀም ሪፖርቶች ላይ ውይይት መደረጉን የሚያሳይ መረጃ ማግኘት አልተቻለም፡፡ በዓመታዊ እቅድና ሪፖርቶቻቸው ላይ ከሚመለከታቸው ባለድርሻ አካላት ጋር ውይይት መደረጉ ሁሉም የዘርፉ ተቋማት የእቅድ አፈፃፀም ግምገማዎቻቸው ብልሹ አሰራሮችን መለየት ማስቻሉን ከእቅድና የእቅድ አፈፃፀም ግምገማ ሪፖርቶች መረጃ ማግኘት መቻሉን የተሰበሰቡ መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

ዓመታዊ መደበኛ፣ ካፒታል እና የውስጥ ገቢ በጀት አጠቃቀም መረጃን ለሚመለከታቸው አካላት ተደራሽ ማድረግን በተመለከተ ከዕለት ደራሽ ትራንስፖርት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣

የኢትዮጵያ ኢንዱስትሪ ግብአቶች ልማት ድርጅት እና ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን በስተቀር በዘርፉ የሚገኙ ሌሎቹ ተቋማት የበጀት አጠቃቀም መረጃዎችን ለሚመለከታቸው አካላት ተደራሽ ማድረጋቸውን መረጃዎች ያመለክታሉ፡፡

ከኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ ከኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት እና ከኢትዮጵያ ሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን በስተቀር ቀሪዎቹ ተቋማት የስራ ሂደቶች ውሳኔ አሰጣጥ ላይ የሚመለከታቸው አካላት እንደሚያሳትፉ ከተሰበሰቡ መረጃዎች ለመረዳት የተቻለ ሲሆን በኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ ኢትዮጵያ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ድርጅት እና ኢትዮጵያ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን በስተቀር በዘርፉ በሚገኙ ሌሎች ተቋማት ውሳኔ የተሰጠባቸው ሰነዶችና ቃለጉባኤዎች በተገቢው መልኩ ለሚመለከታቸው አካላት ተደራሽ እንደሚደረጉ ከተሰበሰቡ መረጃዎች መረዳት ተችሏል፡፡

የግዥና ጨረታ ማስታዎቂያዎች በይፋ ማሰራጨትን በተመለከተ ጋዜጦችንና ሌሎች አማራጭ ሚዲያዎችን በመጠቀም የማሰራጨት ስራ በአብዛኞቹ የዘርፉ ተቋማት እንደሚሰራ ከተሰበሰቡ መረጃዎች መረዳት የተቻለ ቢሆንም በሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን እና በኢትዮጵያ ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን የግዥ ጨረታና ማስታዎቂያዎች በይፋ የማሰራጨት ስራ ጋዜጣንና ሌሎች አማራጭ ሚዲያዎችን በመጠቀም ስለመሰራቱ መረጃ ማግኘት አልተቻለም፡፡

ለመገናኛ ብዙኃን እና ለምርመራ ጋዜጠኞች መረጃ በመስጠት ረገድ ከኢትዮጵያ ኢንዱስትሪ ግብአቶች ልማት ድርጅት፣ ኢትዮጵያ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን እና ከኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት በስተቀር ሌሎቹ የዘርፉ ተቋማት መረጃዎቻቸውን ለመገናኛ ብዙኃን እና ምርመራ ጋዜጠኝነት እንደሚሰጡ መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆን በዘርፉ ውስጥ የሚገኙ ሁሉም ተቋማት የማህበራዊ ሚዲያና ዌብሳይት የሚጠቀሙ መሆኑን ከተሰበሰቡት መረጃዎች መረዳት ተችሏል፡፡

ግልጽነትን ከማስፈን ውሱንነት የሚመነጭ የሙስና ስጋት፡- የግዥና ጨረታ ማስታወቅያ የማሰራጨት ስራ ጋዜጣንና ሌሎች አማራጭ ሚዲያዎችን በመጠቀም ስለመሰራቱ መረጃ ማግኘት አለመቻሉ፡፡

4.4. አዋጅ፣ ደንብና መመሪያ

ሙስናን መዋጋት ከሚያስችሉ ጉዳዮች መካከል የህግ የበላይነት ከማስፍን ባሻገር ተግባራዊ መደረግ ያለባቸው መርሆች በመደንገግ ፈፃሚዎች ስራቸውን ህግን በተከተለ መንገድ እንዲሰሩ አስገዳጅ ሁኔታዎችን ይፈጥራል፡፡ አዋጆች፣ ደንቦችና መመሪያዎች ተግባራዊ መደረጋቸውን ክትትል ከማድረግ በተጨማሪ በየጊዜው የነባር ህጎችን ክፍተት በመለየት የማሻሻል ስራዎች መስራት

አለባቸው፡፡

ከዚህ አኳያ በዘርፉ ሥር ከሚገኙ አሥራ አምስት ተቋማት ዘጠኙ ተቋማት በጥናት ስራዎች ከሚመነጩ መረጃዎች በመነሳት በተቋሙ አዋጅ፣ ደንብና መመሪያ ዙሪያ አዳዲስ ህጎች የማውጣትና ነባር ህጎችን የማሻሻል ስራን በተቋማቱ የሰሩ መሆኑን መረጃዎች ያመላክታሉ፡፡ ለምሳሌ ሊዝ ፋይናንስ ፖሊሲ፣ ክሬዲት ፋይናንስ ፖሊሲ፣ የሥራ መሪዎች አስተዳደር ደንብ፣ የአገልግሎት አሰጣጥ ደንብ፣ የሥጋት ሥራ አመራር ደንብ የማውጣትና የማሻሻል ሥራ መሰራቱን ከቀረበው ማረጃ ለማየት ተችሏል፡፡ ሆኖም ግን የኢትዮጵያ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ ኤሌክትሪክ ኃይል፣ የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት አ/ማ፣ የምድር ባቡር ኮርፖሬሽን እና ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ ግን ይህንን ርዕሰ ጉዳይ በተመለከተ ስለመሥራታቸው መረጃ አልቀረበም፡፡

በዘርፉ ካሉ ተቋማት በአዋጆች ደንቦችና መመሪያዎች አተገባበር ዙሪያ ዘጠኝ ተቋማት ለአመራሮች እና ሰራተኞች ሥልጠና ስለመስጠታቸው መረጃዎች የሚያመላክቱ ሲሆን በአንጻሩ ስድስት ተቋማት ኢትዮ ኢንጂነሪንግ ግሩፕ፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ ኤሌክትሪክ ኃይል፤ ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን፤ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ እና ኢትዮ-ኢንጂነሪንግ ግሩፕ በወጡ ህጎችና መመሪያዎች ላይ ግንዛቤ ስለመፍጠራቸው የሚያሳይ መረጃ የለም፡፡

ፀድቀው የሚወጡ መመሪያዎችና ደንቦች ለተገልጋዮች/ለደንበኞች በቀላል ተደራሽ በማድረግ ረገድ በዘርፉ ሥር የሚገኙ ሰባት ተቋማት በበየነ መረብ (website፣ ዲጅታል አማራጮችን በመጠቀም ደንቦች እና መመሪያዎችን ለተገልጋዮች/ለተጠቃሚዎች ተደራሽ የሚያደርጉበት አሰራር እንዳለ ከተቋሙ የህዝብ ግንኙነትና ኮሙኒኬሽን እንዲሁም ICT ስራ ክፍሎች በምልከታ ማረጋገጥ የተቻለ ሲሆን የተቀሩት ስምንት ተቋማት ግን ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል፣ የኢትዮጵያ ልማት ባንክ፤ የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት፣ ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን እና ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ ደንቦችንና መመሪያዎችን ለተገልጋዮች/ለደንበኞች በቀላል ተደራሽ በማድረግ ረገድ የሚያሳይ መረጃ ማግኘት አልተቻለም፡፡

የዜጎች ቻርተርን በተመለከተ ስድስቱ የዘርፉ ተቋማት አዘጋጅተው በህትመትና በበየነ መረብ (website) ተደራሽ ያደረጉ ሲሆን በአንፃሩ ዘጠኝ ተቋማት ግን ስለማዘጋጀታቸውና ተደራሽ ስለማድረጋቸው መረጃ አልተገኘም፡፡

አዋጅ ደንብና መመሪያን ከማውጣት፣ ከማሻሻልና ስልጠና ከመስጠት አንጻር የሚመነጩ የሙስና ስጋቶች፡ የወጡ ህጎችና መመሪያዎች ላይ ግንዛቤ ለመፍጠር የተሰሩ ስራዎች አነስተኛ መሆናቸው፣ መመሪያዎችና ደንቦችን ለተገልጋዮች/ ለደንበኞች በቀላሉ ተደራሽ በማድረግ ረገድ የተሟላ ስራ አለመሰራቱ፤

4.5. ንብረት አስተዳደር

በዘርፉ ከሚገኙት 15 ተቋማት በስድስት ተቋማት ማለትም የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ፣ ኢትዮ ኢንጂነሪንግ ግሩፕ እና ገንዘብ ሚኒስቴር በንብረት አስተዳደር ላይ መረጃ አልተገኘም፡፡

የመንግሥት ግዢ አገልግሎት፤ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል፤ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፤ የኢትዮጵያ ልማት ባንክ እና የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት ንብረት የማስተደደር እና የቁጥጥር ስርዓት መጠቀማቸውን መረጃዎች ሲያመላክቱ ቀሪዎቹ አራት ተቋማት የንብረት ቁጥጥር ስርዓት ስለመጠቀማቸው የሚገልፅ መረጃ አልተገኘም፡፡

በተመሳሳይ መረጃዎች እንደሚያሳዩት የመንግሥት ግዢ አገልግሎት፤ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል እና የኢትዮጵያ ልማት ባንክ ዓመታዊ የንብረት ቆጠራ የሚያደርጉ ሲሆን ቀሪዎቹ ስድስት ተቋማት ግን ቆጠራ ስለማካሄዳቸው የሚያሳይ መረጃ የለም፡፡ እንደዚሁም የኢትዮጲያ ኤሌክትሪክ ሀይል የካይዘን ስርአት የሚጠቀም ሲሆን ቀሪዎቹ 14 ተቋማት ግን ስርአቱን ስለመዘርጋታቸው የሚያሳይ መረጃ የለም፡፡

የተወገዱ ንብረቶችን በተመለከተ የመንግሥት ግዢና ንብረት ባለስልጣን፣ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል፣ ከ2013 እስከ 2014 ዓ.ም ግምታቸው ብር 167,838,930.18 የሆኑ ያገለገሉ ንብረቶችን በባለሙያዎች በማስገምገም በስጦታ እና በጨረታ ማስወገዳቸውን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

የሚወገዱ ንብረቶችን ጥበቃ እና አያያዝ አስመልክቶ የመንግሥት ግዢ አገልግሎት እና የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል ለሚያስወግዷቸው ንብረቶች ተገቢውን ጥበቃ እንደሚያደርጉ መረጃዎች የሚያሣዩ ሲሆን ቀሪዎቹ 13 ተቋማት በዚህ ጉዳይ ላይ ስላከናወኑት ተግባር የሚያሳይ መረጃ አልቀረበም፡፡

ከንብረት አስተዳደር አንጻር የሚመነጩ የሙስና ስጋቶች፡- የንብረት ቆጣራ በሁሉም ተቋማት በአግባቡ አለመከናወኑ እና በተወሰኑ ተቋማት ላይ የንብረት መረጃ አለመገኘት የተቋሙ ሰራተኛ በማናቸውም የስራ አጋጣሚ በእጁ ሊገቡ የቻሉትን ወይም በአደራ የተረከባቸውን ወይም የሚጠቀምባቸውን፣ ዕቃዎችን፣

ሰነዶችን፣ ተንቀሳቃሽ ወይም አላቂ ዕቃዎችን ሊወስድ ወይም ሊሰውር ይችላል፡፡ ስለሆነም የፋናንስ ዘርፍ በስራ ተግባር የሚፈጸም የመውሰድ እና የመሰወር የሙስና ወንጀል ስጋት ያለበት መሆኑን ያመላክታል፡፡

4.6. የግዥ አስተዳደር

በዘርፉ ሥር ከሚገኙ 15 ተቋማት አስሩ ተቋማት የዘርፉን የግዥ ዕቅድ ግምገማ ያደረጉ ሲሆን የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፤ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፤ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን፤ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ፤ ኢትዮ ኢንጂነሪንግ ግሩፕ የግዥ ዕቅድ ግምገማ ስለማድረጋቸው የቀረበ መረጃ የለም፡፡

በዘርፉ ሥር ከሚገኙ አስራ አምስት ተቋማት የግዥ አፈፃፀም ግምገማ መካሄዱን በተመለከተ ዘጠኝ ተቋማት የግዥ ዕቅድ አፈፃፀም ግምገማ ያደረጉ ሲሆን ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን፣ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ እና ኢትዮ ኢንጂነሪንግ ግሩፕ የግዥ ዕቅድ አፈፃፀም ግምገማ ስለማካሄዳቸው የሚያሳይ መረጃ አልተገኘም፡፡

ግዥን በታቀደው ዕቅድ መሰረት ማከናወን በተመለከተ 13 ተቋማት ባቀዱት የግዥ ዕቅዳቸው መሰረት ግዥ መፈጸማቸውን የተገኘ መረጃ የሚያሳይ ሲሆን የመንግስት ግዥ አገልግሎት፣ የመንግስት ግዥ ባለሥልጣን፣ ኢትዮ ጂቡቲ፣ ዕለት ደራሽ እና ኤሌክትሪክ ሃይል ግን ከዕቅድ ውጭ ግዥ መፈጸማቸውን ከተገኘ መረጃ ማየት ተችሏል፡፡ በዘርፉ ስር የሚገኙት ዘጠኝ ተቋማት የፕርፎርማ ግዥ ስልትን በመጠቀም ግዥ መፈጸማቸውን መረጃው የሚያሳይ ሲሆን በተጨማሪም ገንዘብ ሚኒስቴርን ጨምሮ ሰባት ተቋማት ውስን ጨረታን በመጠቀም ግዥ ማከናወቸው ከመረጃ ማየት ተችሏል፡፡ በዘርፉ ሥር በሁሉም ተቋማት በተደጋጋሚ ከአንድ አቅራቢ ግዥ መፈጸሙን እና ቅሬታ የቀረበባቸው ግዥዎችና የሙስና ጥርጣሬ ቀርቦባቸው የተሰረዙ ግዥዎች አለመኖሩን ከመረጃው ማየት ተችሏል፡፡

በዘርፉ ስር የሚገኙት ሁሉም ተቋማት ግዥ የሚከናወነው በወቅቱ በተቋማቸው ስቶክ ላይ ያለውን ንብረት ተመርኩዞ መሆኑ መረጃው የሚያሳይ ሲሆን የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት ግን ግዥ የሚከናወነው በወቅቱ በተቋማቸው ስቶክ ላይ ያለውን ንብረት መሰረት ተደረጎ ስለመሆኑ የሚያሳይ መረጃ አልተገኘም፡፡

ከግዥ በፊት የገበያ ጥናት ማድረግን በተመለከተ በዘርፉ ሥር ከሚገኙት 15 ተቋማት 10 በገበያ ጥናት ላይ የተመሰረተ ግዥ እንደሚያከናውኑ መረጃው የሚያሳይ ሲሆን የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል፣ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ልማት ባንክ፣

የዕለትደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት፣ ከግዥ በፊት የገበያ ጥናት የሚያደርጉ ስለመሆኑ የሚያሳይ መረጃ አልቀረበም። በሌላ በኩል በዘርፉ ሥር ከሚገኙት ተቋማት ውስጥ ገንዘብ ሚኒስቴር፤ የመንግሥት ግዢ አገልግሎት፣ የመንግሥት ግዢና ንብረት ባለስልጣን፣ የመንግሥት የልማት ድርጅቶች ይዞታና አስተዳደር፣ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን ላይ ዲጂታላይዝድ የግዥ ስርዓት ተግባራዊ መደረጉን በምልከታ ማየት የተቻለ ሲሆን በተቀሩት አስር ተቋማት ላይ ዲጂታላይዝድ የግዥ ስርዓት ተግባራዊ አለመደረጉን በምልክታ ማየት ተችሏል።

የዘርፉ ተቋማት ግዥ ስርዓትና አፈፃፀም በተመለከተ ሊጠቀሱ የሚችሉ የሙስና ስጋቶች፡- የግዥ ዕቅድ እና አፈፃፀም ግምገማ በተወሰኑ ተቋማት የማይከናወን መሆኑ፤ የተወሰኑ ተቋማት ከእቅድ ውጪ ግዥ የሚያከናወኑ መሆናቸው፤ በዘርፉ ሥር በሁሉም ተቋማት በተደጋጋሚ ከአንድ አቅራቢ ግዥ መፈጸሙን እና የተወሰኑ ተቋማት የገበያ ጥናት የማያደርጉ መሆናቸው፤ በተቋማት ሃላፊዎች የሚደረጉ የስራ ጨረታ፣ የዕቃ ማቅረብ ውል ወይም ሌላ ጥቅም ለሌላ ሰው ለማስገኘት ስጦታ ወይም ሌላ ጥቅም ሊጠይቅ ወይም ሊቀበል ይችላል።

4.7. የሰው ሀብት አስተዳደር

በዘርፉ ከሚገኙት 15 ተቋማት መካከል የመንግሥት ግዢ አገልግሎት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፤ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት የምድር ባቡር ኮርፖሬሽን፣ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማ እና ኢትዮ-ኢን ጂነሪንግ ግሩፕ የሰው ሀብት አስተዳርን የሚመለከት መረጃ የለም።

የገንዘብ ሚኒስቴር፤ የመንግሥት ግዢና ንብረት ባለስልጣን፣ የመንግሥት ግዢ አገልግሎት እና የመንግሥት የልማት ድርጅቶች ይዞታና አስተዳደር በሰራተኛ አስተዳደር ክፍላቸው የተለያዩ ኮሚቴዎችን ማደራጀታቸውን መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆን ቀሪዎቹ አምስት ተቋማት የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፣ የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት፤ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል እና የኢትዮጵያ ልማት ባንክ ስለማደራጀታቸው የሚገልፅ መረጃ አልተገኘም።

የመንግሥት የልማት ድርጅቶች ይዞታና አስተዳደር እና የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት ለቅጥርም ሆነ ለደረጃ እድገት የሚወጡ ማስታወቂያዎችን በጋዜጣ እና በውስጥ ማስታወቂያ ሰሌዳ ተደራሽ የሚያደርጉ ሲሆን ከቀሪዎቹ የዘርፉ ተቋማት ስለጉዳዩ ማስረጃ የለም።

በሰራተኛ አስተዳር አሰራሮች ላይ ከኢትዮጵያ የሂሳብ አያያዝና ኦዲት ቦርድ እና ከመንግሥት የልማት ድርጅቶች ይዞታና አስተዳደር፣ በኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ሃይል ከምደባ እና ድልድል፣ ከቅጥር እና ዝውውር

ጋር የተያያዙ 20 ቅሬታዎች የቀርቡ ሲሆን ሁሉም ቅሬታዎች በሙሉ መፈታታቸውን መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆን በቀሪዎቹ ተቋማት ላይ ይህን የሚገልፅ መረጃ አልቀረበም፡፡

በዘርፉ ስር የሚገኙት የኢትዮጵያ የሂሳብ አያያዝና ኦዲት ቦርድ፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል እና የዕለት ደራሽ የዕርዳታ ትራንስፖርት ድርጅቶች የሀሰተኛ የትምህርትና የስራ ልምድ የማጣራት ስራ መስራታቸውን እና አጭበርብረው በተገኙ ሁለት ሰራተኞች የቅጥር ውል የተቋረጠ መሆኑን እና ዘጠኝ ሰራተኞች ላይ የት/ት ደረጃቸው እንዲስተካከል፣ ከ2 እስከ ሶስት ወር የደመወዝ ቅጣት፣ የትምህርት ማስረጃ ከማህደር እንዲወጣ ማድረግ፣ ያገኙትን ጥቅማጥቅም እንዲመልሱ ማድረግ፣ ከውሳኔ ጀምሮ ከአንድ እስከ ሁለት ዓመት ከዕድገትና ዝውውር ማገድን እና መሰል ውሳኔዎችን የተላለፈባቸው መሆኑን መረጃዎች ያሳዩ ሲሆን በተለይ የእለት ደራሽ ድርጅት እና የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል በተቋማቸው ተወዳድረው ያለፉ አመልካቾችን ቅጥር ከመፈፃማቸው በፊት የሰነድ ማጣራት ስራዎችን በአሰገዳጅነት እንደሚሰሩ መረጃዎች ያመለክታሉ፡፡ በተቀሩት 12 የዘርፉ ተቋማት ይህ ተግባር ስለመፈፀሙ የሚያሳይ መረጃ የለም፡፡ እንደዚሁም በዘርፉ ስር በሚገኙ ሁሉም ተቋማት የስራ አመራር ምደባ በውድድር ላይ የተመሰረተ ስለመሆኑ እና የሰው ሀብት አሰራራቸውን በዘመናዊ ቴክኖሎጂ የታጋዘ ከማድረግ አንፃረ ምንም አይነት ሰነድ አልቀረበም ፡፡

የብቃት ማሻሻያ ስልጠናዎችን አስመልክቶ የመንግሥት ግዢና ንብረት ባለስልጣን ለ54 አመራሮች እና ለ383 ሰራተኞች፣ የኢትዮጵያ ልማት ባንክ ለ182 አመራሮች እና 562 ሰራተኞች እንዲሁም በገንዘብ ሚኒስቴር ለ1,558 ሰራተኞች በድምሩ በዘርፉ ከ2013 እስከ 2015 ዓ.ም ባሉት ጊዜያት ድግግሞሹን ጨምሮ ለ236 አመራሮች እና ለ2,739 ሰራተኞች ስልጠናዎች መስጠታቸውን መረጃዎች ያሳዩ ሲሆን በተቀሩት የዘርፉ ተቋማት በርእሰ ጉዳዩ ላይ የተሰሩ ስራዎች ስለመኖራቸው የቀረበ መረጃ የለም፡፡

ከሰው ሀብት አስተዳደር ጋር ተያያዥ የሆኑ የሙስና ስጋቶች፡ የሰው ኃይል መረጃ በአግባቡ አለመደራጀት፣ የሰራተኛ ማህደር በአግባቡ አለመያዝ፣ ያለአግባብ የተወሰደ ጥቅማ ጥቅም አለመመለሱ ማንኛውም ሰው የራሱንም ሆነ የሌላውን መብትና ጥቅም ተገቢ ባልሆነ መንገድ ሊያገኝ ይችላል፡፡ ስለሆነም የፋይናንስ ዘርፍ መንግስታዊ ሰነዶችን አስመስሎ ማዘጋጀት፣ ወደ ሃሰት መለወጥ ወይም በሀሰተኛ ሰነድ መገልገል፣ እንዲሁም በህገ ወጥ መንገድ የመንግስትን ንብርት ማስረከብ የሚሉ የሙስና ወንጀል ስጋቶች ያሉበት መሆኑን ጥናቱ ያመላክታል፡፡

4.8. ሀብት ማሳወቅና ምዝገባ

የመንግሥት አሠራርን በግልጽነትና በተጠያቂነት መርህ ላይ ለመመስረት ሀብትን ማሳወቅና ማስመዝገብ አስፈላጊ ከመሆኑም በላይ ሙስናና ብልሹ አሠራርን ለመከላከልና መልካም አስተዳደርን ለማስፈን ጠቀሜታው የጎላ ነው፡፡ ከዚህ አንፃር ሀብት ማሳወቅና ምዝገባን በተመለከተ በፋይናንስ ዘርፍ በሚገኙ ተቋማት የተሰበሰቡትን መረጃዎች እንደሚከተለው ቀርቧል፡፡

በዘርፉ ከሚገኙ 15 ተቋማት ውስጥ በ10 ተቋማት የሀብት ማሳወቅና ምዝገባ ስራ የተከናወነ መሆኑን ከተሰበሰበ መረጃ ማወቅ የተቻለ ሲሆን የሀብት ምዝገባ ስራ ከተከናወነባቸው ተቋማት ሀብት ማስመዝገብ የሚገባቸው 166 አመራር እና 21,604 ሠራተኞች ድምር 21,770 ሀብት አስመዝጋቢዎች እንደሚገኙ ከተሰበሰበ መረጃ መረዳት ተችሏል፡፡

በዘርፉ በሚገኙ ተቋማት በሀብት ማሳወቅና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 668/2002 መሰረት ሀብታቸውን ያሳወቁና ያስመዘገቡ ሀብት አስመዝጋቢዎች መካከል 73 አመራሮች 2,645 አመራሮች ድምር 2,721 መሆናቸውን አጠቃላይ አፈፃፀም 44% የአመራር እንዲሁም 12% የሠራተኞች መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡ ሆኖም የኢትዮጵያ ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን፣ ሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፐሬሽን፣ የኢትዮጵያ ሂሳብ አያያዝ ኦዲት ቦርድ፣ የኢትዮጵያ ልማት ባንክ እና ኢፌዲሪ ገንዘብ ሚኒስቴር ሀብት ማሳወቅና ምዝገባ ስለማከናወናቸው መረጃ ማግኘት አልተቻለም፡፡

ከሀብት ምዝገባ አለመተግበር ሊፈጥር የሚችለው የሙስና ስጋት፡ ከዘርፉ የተወሰኑ ተቋማት የሀብት ምዝገባ በተሟላ መልኩ አለመከናወን ተጠያቂነትና ግልፅነት ያለው አሰራር እንዳይኖር ያደርጋል፡፡ ይህ የሚያሳየው የተቋሙ ሰራተኛ በማናቸውም ጊዜ ህገ ወጥ በሆነ መንገድ ንብረት እና ገንዘብ ሊያገኝ ወይም ሊወስድ ወይም ሊሰውር ይችላል፡፡

4.9. የፕሮጀክት አስተዳደር

በፋይናንስ ዘርፍ ስር ካሉት ተቋማት ውስጥ ባለፉት አምስት ዓመታት የወጪ መረጃና የፕሮጀክቶች አፈፃፀም በተመለከተ ፕሮጀክት ያላቸው ተቋማት ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ ኤሌክትሪክ ኃይል እና የኢትዮጵያ ልማት ባንክ ናቸው፡፡ በዚሁ መሠረት አፈፃፀማቸው ሲታይ ተጀምረው በጊዜያቸው ያላለቁ 18 ፕሮጀክቶች በብር 829,857,833.12 ብር እና 1,146,697,107.28 ዶላር ናቸው፡፡ አንድ ተቋም የዋጋ ማስተካከያ ከተደረገባቸው በቁጥር 2 ሲሆን በገንዘብ 1,369,038.00 ይሮ፣ 27,351,600.00 ብር እና 6,766,093.95 ዶላር ነው፡፡ ተጨማሪ ስራ ከተሰጠበት ተቋማት ሦስቱ በቁጥር 22 በብር

118,463,126.21፣ 9,108,561.38 ዶላር እና 55,890,385.54 ዩሮ ሲሆኑ ተቋራጩ የጠፋባቸው ተቋማት በቁጥር 2 ሲሆኑ በገንዘብ ብር 3,874,386,429.97 መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

በዘርፉ በአራት ተቋማት ውስጥ ውል የተቋረጠባቸው 6 ፕሮጀክቶች ሲሆኑ በገንዘብ 7,851,746.367 ዶላር እና 25,691,658,472.66 ብር የሚገመቱ እንደሆነ ከመረጃው ለማወቅ ተችሏል፡፡ ተቋራጩ ክስ ከመሰረተባቸው ተቋማት በቁጥር 2 ሲሆን በገንዘብ ደግሞ 7,500,000.00 ብር፣ 366 ሚሊዮን ዩሮ እና 7 ቢሊዮን ብር ሲሆን በተጨማሪ አንድ ተቋም ያለበጀት የተጀመረ በቁጥር አንድ፣ በገንዘብ 41,808,077.50 ብር ነው፡፡ ስማቸው ያልተጠቀሱት ሌሎች ተቋማት ፕሮጀክትን የሚመለከት መረጃ አልተገኘም፡፡

በፋይናንስ ዘርፍ ከፕሮጀክቶች አፈጻጸም ጉድለት አኳያ ሊከሰቱ የሚችሉ የሙስና ስጋቶች፡- ፕሮጀክቶች በተያዘላቸው ጊዜ አለመጠናቀቃቸው ላለስፈላጊ ወጪ ሊዳርግ የሚችል መሆኑን፣ የፕሮጀክቶች መረጃ በአግባቡ አለመደራጀት የወጣውን ወጪ በአግባቡ ሊያሳይ አለመቻሉ ማንኛውም የመንግስት ሰራተኛ በሃላፊነቱ በቀረበለት ጉዳይ ላይ ጥቅም ካለው ማንኛውም ሰው በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ ጥቅም ለማግኘት የሚያስችል መሆኑ፣

4.10. የኦዲት እና ቁጥጥር ሥርዓት

ተቋማት የሚጠበቅባቸውን ኃላፊነት በአግባቡ ለመወጣትና ሕጋዊና ጤናማ የሆነ የገንዘብና የንብረት አያያዝ እንደተከተሉ ለማረጋገጥ የፋይናንስና ንብረት ክንውን የውስጥ ኦዲት ማድረግ ይጠበቅባቸዋል፡ ፡ በተጨማሪም የስራቸውን ትክክለኛነት ለማረጋገጥ ለዚሁ ተግባር በተቋቋመ የውጭ ኦዲተር የማስገምገም ግዴታ አለባቸው፡፡ የዘርፉ መስሪያ ቤቶች የኦዲት አስተዳደር ስርዓት በጥናቱ የታየ ሲሆን በፋይናንስ ዘርፍ ዉስጥ ባሉ ተቋማት ያለው አሰራር እንደሚከተለው ተተንትነዋል፡፡

በዘርፉ በሚገኙ 15 ተቋማት መካከል የሰባት ተቋማት መረጃዎች ለማየት የተቻለ ሲሆን በርካታ የኦዲት ግኝቶች መኖራቸውን ከመረጃዎች ማረጋገጥ ተችሏል፡፡ የመንግሥት ግዢና ንብረት ባለስልጣን፣ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፣ ምድር ባቡር ኮርፖሬሽን እና ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት አ/ማህበር ያልተወራረዱ ሂሳቦች ያላቸው ሲሆን እንደማሳያ በገንዘብ ሚኒስቴር 26,087,737.5 ብር፣ በመንግስት ግዥ አገልግሎት የውስጥና የውጭ ኦዲት ሪፖርት 13,073,183.8 ብር፣ በዚሁ ተቋም ተሰብሳቢን በተመለከተ በውጭ ኦዲት 402,296,245.30 ብር መኖሩን ከቀረቡ ሰነዶች ለማየት ተችሏል፡፡ በአንጻሩ ስምንት ተቋማት ማለትም የመንግሥት ግዢና ንብረት ባለስልጣን፣ ኢንዱስትሪ ፓርኮች ልማት ኮርፖሬሽን፣ የኢትዮጵያ ፖስታ አገልግሎት ድርጅት፣ የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓት ልማት ድርጅት፣ የሂሳብ ምርመራ አገልግሎት ኮርፖሬሽን፣ ምድር ባቡር

ኮርፖሬሽን፣ ኢትዮ-ጂቡቲ ምድር ትራንስፖርት፣ ኢትዮ ኢንጂነሪንግ ግሩፕ የውስጥም ሆነ ውጭ ኦዲት ሪፖርት መረጃ አልተገኘም፡፡

የተቋሙ አመራር የውስጥና የውጭ ኦዲት ግኝቶች ላይ ውይይትና ግምገማ መደረጉን በሚመለከት በዘርፉ የሚገኙ በሰባት ተቋማት ከቀረቡ የኦዲት ግኝቶች ላይ የተቋማት የበላይ አመራሮች ግምገማና ውይይት እንደሚያደርጉ እና ግኝቶች ላይ ተመስርተው ማሻሻያዎች እንደሚያደርጉ መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

የውስጥና የውጭ የኦዲት ሪፖርቶችን ተደራሽነትን በሚመለከት በግልባጭ የሚያሳውቁበት አሰራር መኖሩን ለምሳሌ፡- ለኢንስፔክሽን ዳይሬክቶሬት ጀኔራል፣ ለኮርፖሬሽን አገልግሎት እና ለፋይናንስ ዳይሬክቶሬት፣ ለስነ ምግባር መከታተያ ክፍልና ለሌሎች የስራ ክፍሎችም መላኩን የሚያሳይ መረጃ መኖሩን መረጃዎች ያሳያሉ፡፡

ከኦዲት እና ቁጥጥር ስርዓት አኳያ የሙስና ስጋቶች፡- ባልጸደቁና ባልተሟሉ ሰነዶች ላይ ተመስርቶ ክፍያዎችን መፈጸም፤ ውዝፍ ሂሳብ ሳይወራረድ ሌሎች ክፍያዎችን መፈጸም እንዲሁም በተሰብሳቢነት ተለይቶ የተያዘን ሂሳብ በአግባቡ አለመሰብሰባቸው፣

4.11. የሙስና ስጋት ደረጃ ትንተና

በዚህ ንዑስ ክፍል ውስጥ በፋይናንስ ዘርፍ ስር የሚገኙ ተቋማት የስራ ክፍሎችና ሂደቶች መደበኛ ስራቸውን ሲያከናዉኑ ሊከሰቱ የሚችሉ የሙስና ስጋቶችን የመለየት፣ የመከሰት ዕድላቸውን እና ቢከሰቱ ሊያስከትሉት የሚችለውን ተጽዕኖ በደረጃ (ዝቅተኛ፣ መካከለኛ እና ከፍተኛ) በማለት በማስቀመጥ በመጨረሻም የሙስና ስጋት ትንተና ተካሄዷል፡፡
የስራ ክፍሎች የሙስናና ብልሹ አሰራር ስጋት ግምገማ በሶስት ደረጃ የተከፈለ ሲሆን እነሱም አነስተኛ፤ መካከለኛና ከባድ በመባል ለማስቀመጥ ተሞክሯል፡፡ የግምገማ ደረጃው የሙስና የስራ ክፍሎች የመከሰት እድል በደረጃ እና ቢከሰት የሚያስከትለውን ተጽዕኖ በደረጃ ተባዝተው የሚሰጡት ውጤት ነው፡፡ በመሆኑም 31 የሚሆኑ የስራ ሂቶችና ክፍሎች ከባድ የሆነ የሙስና ስጋት ያለባቸው ሲሆን አንድ ክፍል ደግሞ መካከለኛ የሙስና ስጋት ያለበት መሆኑን በጥናቱ ለማወቅ ተችሏል፡፡ ዝርዝር የመከሰት፣ የተጽዕኖ እና ሙስና ስጋት ደረጃውን በአባሪ ሀ ላይ ይመልከቱ፡፡

ክፍል አምስት፡ ምክረ ሃሳቦች

- በዘርፉ ያሉ ተቋማት ራሱን የቻለ በጀት ለመከታተያ ክፍሉ የሚመደቡበት ስርዓት መዘርጋት፣
- በዘርፉ ስር ጥናት ያልተካሄደባቸውን ተቋማት በመለየት የሙስና ስጋት ጥናት ማካሄድ፣ ሙስናንና ብልሹ አሰራርን አስቀድሞ ለመከላከል የሚያስችል ሁኔታ መፍጠር፤
- በዘርፉ የተካሄዱ የሙስና ስጋት ጥናቶችን ተመርኩዞ ማሻሻያ ያልተወሰደባቸውን ጉዳዮችን በመለየት የእርምት እርምጃ መውሰድና ማሻሻያ ተግባራዊ እንዲሆን ማድረግ፣
- የተሳሳቱ ድርጊቶች ከመፈጸማቸው በፊት አስቀድሞ ሙስና ለመከላከል የሚያስችሉ አሰራሮችና ተግባራት በተቋማት ማጠናከር እና በጉዳዩ ላይ በቂ ግንዛቤ መፍጠር፤
- በዘርፉ የሚገኙ ተቋማት ደንበኞች እርካታ በየጊዜው በገለልተኛ አካል ማስጠናት እና ለተገልጋዮች ይፋ ማድረግ፣
- የግዥ፣ ጨረታና ማስታወቅያ ህግ እና አሰራር በሚፈቅደው መሰረት ተግባራዊ እንዲሆን እና የሚከናወኑ ግዥዎች በተቻለ መጠን በግልፅ ጨረታ እንዲከናወኑ እቅድ በመያዝ ለተፈፃሚነቱ ተግቶ መስራት፣
- የወጡ ህጎችና መመሪያዎች በቀላሉ ለሁሉም ባለድርሻ አካላት ተደራሽ ማድረግ፣ ተግባራዊ እንዲሆኑ ለሚመለከታቸው አካላት በየጊዜው የግንዛቤ ፈጠራ ስራ መስራት፣
- የንብረት ቆጠራ ጨምሮ የንብረት አስተዳደር ስርዓት በአግባቡ ተግባራዊ እንዲሆን ክትትል ማድረግ፣
- የግዥ እቅድ በጥራት እና ውጤታማ በሆነ መልኩ ተግባራዊ እንዲሆን የግዥ ዕቅድ እና አፈፃፀም ላይ የሚደረጉ ግምገማዎች በሁሉም ተቋማት ተግባራዊ እንዲሆኑ ማድረግ፤ ከእቅድ ወጪ የሚከናወኑ ግዥዎች ተጠያቂነትን የማረጋገጥ ስራ ማከናወን፣
- የሚከናወኑ ግዥዎች ግልፅ የጨረታ ሂደት በተከተለ እና የቅደመ ገበያ ጥናት ስራዎች በማከናወን ግዥዎች በቁጠባ እና ከኢስነ ምግባራዊ ድርጊቶች በፀዳ መልኩ እንዲከናወኑ ትኩረት ሰጥቶ መስራት ፣ ክትትልና ቁጥጥር ማድረግ፤
- ዘመናዊ የሰው ሀይል አስተዳደር ባልተዘረጋባቸው የዘርፉ ተቋማት አሰራሩን በቴክኖሎጂ የተደገፈ እንዲሆን የማዘመን እና የማጠናከር ስራ መስራት፡፡

- ሀብትና ንብረታቸውን የማያስመዘግቡ አመራሮች እና ሰራተኞች በህጉ መሰረት ሀብታቸውን እንድያስመዘግቡ ማድረግ እና በህጉ መሰረት ለማስመዝገብ ፍቃደኛ ያልሆኑትን አመራሮችና ሰራተኞች ተጠያቂነትን ማረጋገጥ፤
- ፕሮጀክቶች በተያዘላቸው ጊዜ እና በአግባቡ እንዲጠናቀቁ እንዲሁም ያለአስፈላጊ ተጨማሪ ወጪ ለመከላከል የሚያስችል ስርዓት መዘርጋት፣
- በኦዲት ግኝቶች በተሰጠው ምክረ ሀሳብ መሰረት ግኝቶች በአግባቡ ተግባራዊ እንዲሆኑ የሚመለከታቸው የውስጥ እና የውጭ የስራ ክፍሎች ቅንጅት በመፍጠር በአፈፃፀም ላይ የሚያጋጥሙ ችግሮችን መፍታት እና የእርምት እርምጃ መውሰድ ያስፈልጋል፡፡

ዘርፍ ተኮር የሙስና መከላከል ስትራቴጂዎች

በዘርፉ ስር ያሉ ተቋማት የሙስና እና ብልሹ አሰራር ክፍተቶችን ለማስተካከል ከሚረዱ ዘዴዎች መካከል ብቃት ያለው የመንግስት የፋይናንስ አስተዳደር ደህንነትን መፍጠር፣ ለፋይናንስ ተጠያቂነት ውጤታማ የህግ ማዕቀፍ ማዘጋጀት፣ ታማኝነት እና መከላከል ዋና ዋናዎቹ ናቸው፡፡ እንዲሁም ከፀረ-ሙስና ጋር የተያያዘ እና የበለጠ ብድር የማግኘት እድልን ባንኮች እንዲያመቻቹ መንግስት ሚና ሊጫወት ይገባል፡፡

ሙሰኞች ብዙውን ጊዜ ገንዘባቸውን ሕጋዊ ለማድረግ ወደ ባንኮች እና ሌሎች የፋይናንስ ተቋማት በማዞር ወደ መደበኛው የፋይናንስ ሥርዓት እንዲመጡ ይደረጋል፡፡ እነዚህ ፍሰቶች ወደ ስርዓቱ እንዳይገቡ የሚከለክሉ ከሆነ የፋይናንስ ተቋማት የመፍትሄው ወሳኝ አካል ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ይህንን ሊያደርጉ የሚችሉት የወደፊት ባለሀብቶችን እና ደንበኞችን በመለየት እና የተሻሻለ ትጋት በመተግበር ነው፡፡

ማጣቀሻ

1. Ajide FM (2020) Can financial inclusion reduce the presence of corruption? Evidence from selected countries in Africa. Int J Soc Econ 47(11):1–8
2. Barth JR, Caprio G Jr, Levine R (2004) Bank regulation and supervision: what works best? J Financ Intermed 13(2):205–248
3. Cooray A, Schneider F (2018) Does corruption throw sand into or grease the wheels of financial sector development? Public Choice 177(1–2):111–133
4. Dupuy K, Neset S (2018) The cognitive psychology of corruption. Micro-level explanations for unethical behavior. U4 Issue, 2. https:// www. u4. no/ publi catio ns/ the- cogni tive- psych ology- of- corru ption. Pdf
5. FSA, “Banks’ management of high money-laundering risk situations”, 2011.
6. Hussain M, Yahya F, Waqas M (2021) Does strong governance stimulate the effect of economic freedom and financial literacy on financial inclusion? A Cross-Country Evidence. Future Bus J 7(1):1–10
7. Khemani R, Meyerman G (1998) East Asia’s economic crisis and competition policy. Global Compet Rev (August/September), 16–18
8. Kolstad I, Søreide T (2009) Corruption in natural resource management: Implications for policy makers. Resour Policy 34(4):214–226
9. Park J (2012) Corruption, soundness of the banking sector, and economic growth: a cross-country study. J Int Money Financ 31(5):907–929
10. Nwanyanwu, L. A. (2018). Accountants' ethics and fraud control in Nigeria: The emergence of a fraud Control model. Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 4(1), 130-150.
11. Siti Noor Hayati, M. Z., Kamaruzaman, J., Rashidah, A. R., & Kamil, M. I. (2009). Behavioural intention for fraudulent reporting behaviour using cognitive theory. Asian Social Science, 4(7), 43-47.
12. Siti Noor Hayati, M. Z., Kamil, M. I., Rashidah, A. R., & Wah, Y. B. (2011). Antecedents of non-normal financial reporting. International Journal of Business and Social Science, 2(5), 170-178.
13. Song C, Chang C, Gong Q (2021) Economic growth, corruption, and financial development: Global evidence. Econ Model 94:822–830. https:// doi. org/ 10. 1016/j. econm od. 2020. 02. 022
14. Svensson J (2005) Eight questions about corruption. J Econ Perspect 19(3):19–42
15. U4 (2005): The budget process and corruption. Isaksen, J., 2005. Issue:3. Bergen: Chr. Michelsen Institute. See more at:

አባሪ ሀ፡ የፋይናንስ ዘርፍ የሙስና ስጋት ደረጃ ትንተና

ተ.ቁ	የሙስና ስጋት የሆኑ ሂደቶች	የመከሰት እድል	ቢከሰት የሚያመጣው ተፅኖ	የሙስና ስጋት	የስጋት መንስኤዎች	የመፍትሄ ሃሳቦች
1	የመንግስት ግዥ መሪ ስራ አስፈፃሚ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	ከስራቸው ባህሪት አንጻር/ተጋላጭነት	ግልጽነትና ተጠያቂነት
2	የመሰረታዊ አገልገሎቶች አስተዳደርመሪ ስራ አስፈፃሚ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ		
3	የገበያ ጥናትና ትንተና መሪ ስራ አስፈፃሚ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		
4	ፋይናንስ ግዥና ንብረት አስተዳደ ዳይሬክቶሬት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የስራ ክፍሉ ተጋላጭነት ባህሪ	አሰራር ስርአት ማሻሻያና ስልጠና
5	ሰው ሃብት ሥራ አመራርና ጠ/አ/ዳይሬክቶሬት	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ		
6	የተሽከርካሪ ስምሪት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		መስጠት
7	ፕሮጀክረት ዲዛይን	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የጥራት ጉድለት	የቁጥጥር ስርዓት ማዘመን
8	የሰዉ ሀብት አስተዳደር	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የቅጥርና ደረጃ እድገት	የቁጥጥር ስርዓት ማዘመን
9	ፋይናንስ መምሪያ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የክፍያወች መዘግየት ስኖር ለድርድር የሚጋብዙ ሁኔታዎች መፈጠር	
10	ለፖስታ አገልግሎት ክራይ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የቁጥጥር ስርዓት ማነስ	
11	ነዳጅ አጠቃቀም	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የስርቆት ባህል መኖር	
12	ትራንስፖርት አገልግሎት አሰጣጥ	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የቁጥጥር ስርዓት ማነስ	የቁጥጥር ስርዓት ማዘመን
13	የእንዳስትሪ ግዓቶች ግዥና ሽያጭ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የምርት ክፍና ዝቅ ማለት	የቁጥጥር ስርዓት ማዘመን
14	የእንዳስትሪ ዉጠቶች ግዥና ሽያጭ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የጨረታዉ ህደት	
15	የእንዳስትሪ ዉጠቶች ክምችት ስምርት	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	ማነስ	
16	የተሽከርካሪ ፣ነዳጅና ተዛማጅ ግብዓቶች አጠቃቀም	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	አልተገለፀም	ኩፖን መጠቀም፣GPS
17	የተሽከርካሪ ጥገና	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		በዉድድር ከመንግስትና ግለሰብ ጋራጆች ጋር ዉል መፈፀም
18	የንብረት አስ/ርና አወጋገድ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		ለንብረቱ የመረጃ ቋት ማዘጋጀት ተከታታይነትና ወጥነት ያለዉ የንብረት ቆጥራ
19	የአበል ክፍያ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		አበል ከመሰራቱ በፊት መስክ ሥራዉ ዝርዝርና ሥራዉን ለማከናወን የሚያስፈልገዉ ቀን ብዛት ቀርቦ ማስፈቀድ የፕሮጀክትሥራ ሲጠናቀቅ የማያስፈልጉ ሰራተኞችን በተሎ ወደ ቦታቸዉ መመለስ
20	የቀንና የኮንትራት ሰራተኞች ክፍያ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		የየአካባቢዉ አማካይ የቀን ሰራተኛ ዋጋ ማዘጋጀት፣በቀን ሥራ የሚሰራዉ ሥራ በዝርዝር እና ስንት ቀንና ስንት ሰዉ እንደሚያስፈልግ አዘጋጅቶ ማስፈቀድ፣
21	ግዥ እና ንብረት አስተ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የግዥ ስርዓት ተጋላጭነት እና ጥገኖች ላይ ግልጽ	ዓመታዊ የግዥ ዕቅድ እንዲኖር ማድረግ፣በብዛት ግዥ በማበረታታት የተቆራረጠና የፕሪፎርማ ግዥ መቀነስ፣በግዥ

					አሰራር አለመኖር	ሥራ ላይ የሚሳተፉ የሥራ መሪዎችና ሰራተኞች ሥነ-ምግባር የተመረጡ ማድረግና አቅመቸዉን በየጊዘዉ ማጎልበት፣የግዥ ሀደቱን ህጋዊ ማድረግ እና የቁጥጥር ስርዓት ማዘመን።
22	የፕሮጀክት ግንባታ ጥራት ቁጥጥር	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		ዲዛይን ሲዘጋጅ የወቅቱንና የወደፊቱን መረጃዎች ያካተተና ያገናዘበ እንዲሆን ማድረግ፣ ግንባታዎች በተዘጋጀላቸዉ መስፈርት መሰረት መሰራቱን ተከታታይና የተቀናጀ ክትትልና ቁጥጥር ማድረግ፣
23	የፕሮጀክት ዋጋ ከመነሻ በከፍተኛ ሁኔታ ዋጋዉ መጨመር	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		ለኮንትራክተሮች ጥያቄ በወቅቱ መልስ መስጠት አላግባብ ጉዳዬችን በማዘግየት ወይም ኮንትራቱን በአግባቡ ባለማስተዳደር ለቀረበ ቫሬሽን ኃላፊዎች እንድጠየቁ ማድረግ
24	የካሣ ክፍያ ተዓማንነትና የዋጋ መናር	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		የንብረት ዋጋ ግምት በሚመለከተዉ አካል ሲዘጋጅ የድርጅቱ ተወካዮች እያንዳንዱ የሚገመተዉ ንብረት መኖሩን፣ መጠኑንና ዓይነቱን እንዲያረጋግጡ ማድረግ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ በሌላ ወገን እንድረጋገጥ ማድረግ፣የተጠናከረ የካሳ ክፍያ መረጃ ቋት (ዳታ ቤዝ) ማዘጋጀት፣ የንብረት ካሣ የተከፈለባቸዉን ይዞታዎች ማስከበሪያ ስልት መቀነስ
25	የመልካም ሥራ አፈፃፀም ዋስትና መያዣ ገንዘብ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		ለመልካም ሥራ አፈፃፀም የተያዘ ገንዘብ ከመለቀቁ በፊት ኮንትራክተሮች በገቡት ዉል መሠረት መፈፀማቸዉን የኮሚሽንግ ቡድን በማቋቋም ሪፖርት እንዲቀርብ ማድረግ
26	የማከፋፈያ ጣቢያ እና የኃይል ማመንጫ ጣቢያዎች የይዞታ ማረጋገጫ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ		ቀደም ሲል ላሉ ይዞታዎች የይዞታ ማረጋገጫ ማዉጣት፣ የይዞታዎችን ስፋት በኮሚቴ ለክቶ የልኬቱን ዝርዝር ለኃይል ማመንጫ/ማከፋፈያ ጣቢያ እና ለንብረት አስተዳደር መላክ
27	የግገር ስርዓቱ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	ሁሉንምግዥዎች በፕሮፎርማ መገዛታቸው	ግልፅ ጨረታ መጠቀም
28	የመከታተያ ክፍሉ አደረጃጀት በቂ አለመሆኑ ቁጥጥሩ የላላ ነው	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ	መዋቅሩ እያለ በቋሚነት አለመመደባቸው	በቋሚነት መመደብ
29	የብድር አሰጣጥ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	ብዙ ካፒታል የሚፈስበት በመሆኑ እና	በደንቡና መመሪያ መሰረት ከፖለቲካ ነፃ ሆኖ መስራት፣ ክትትልና ቁጥጥር
30	ግዥ	ከፍተኛ	ከፍተኛ	ከባድ	የሚጠቀሙበት የግዥ ዘዴ	በግልፅ ጨረታ ግዥ ቢፈፀምና ግዥ ከመፈፀሙ በፊት የገበያ ጥናት ቢደረግ
31	ደረቅ ጭነት	መካከለኛ	ከፍተኛ	ከባድ	ውስጥ የሚከቱ በመሆናቸው	
32	የሰው ኃብት	መካከለኛ	መካከለኛ	መካከለኛ	የኔተወርክ ቀጥር ስለሚኖር፣	ቅጥርና እድገት በመሆኑ